

Pamatnostādnes attiecībā uz saprātīgu spēka pielietošanu/drošu rīcību

Pamatojums

Mūsu pienākums ir panākt drošu un neapdraudētu vidi visai skolas sabiedrībai (skolēniem un darbiniekiem) un sekmēt un atbalstīt atbilstošu uzvedību.

Pamatnostādnes un procedūras attiecībā uz saprātīgu spēka pielietošanas/drošu rīcību ir izstrādātas, lai atbalstītu visu mācību un palīgpersonālu.

Šīs pamatnostādnes un procedūras izstrādātas saskaņā ar šādos dokumentos izklāstītām vadlīnijām:

Pastorālā padomdošana skolās: pozitīvas uzvedības veicināšana) (2001)

Pastorālā padomdošana skolās – bērnu aizsardzība: darbinieku uzvedības kodekss) (1999/10)

Izglītības ministrijas dokuments „Ceļā uz saprātīga spēkā pielietošanas pamatnostādņu projekta ieviešanu skolās” (2002. gada augusts)

Ziemeļrijas Izglītības ministrijas apkārtraksts (1999/9)

Izglītības ministrijas apkārtraksts „Skolēnu labklājība un aizsardzība” (2003/13)

Tiesību akti

Šīs pamatnostādnes formulētas, ņemot vērā šādus tiesību aktus:

- (Ziemeļrijas) Bērnu 1995. gada rīkojums – pienākums aizsargāt un bērna aizsardzības pienākumi/atbildības uzņemšanās
- (Ziemeļrijas) Izglītības 1998. gada rīkojums (4. panta 1. punkta II daļa)
- 1998. gada Cilvēktiesību akts – Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. un 5. pants
- (Ziemeļrijas) 1978. gada Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūras rīkojums
- (Ziemeļrijas) Izglītības 2003. gada rīkojums

Mērķis

Skolas pamatnostādņu un prakses pamatā ir šādi mērķi:

- radīt mācību vidi, kurā jaunieši un pieaugušie jūtas droši;
- pasargāt no ļaunprātīga nodarījuma ikvienu skolas sabiedrības dalībnieku;
- aizsargāt jebkuru skolnieku no jebkāda veida fiziska kaitējuma, kas ir nevajadzīgs, nepiemērots, pārmērīgs vai bīstams; un
- izstrādāt un īstenot vadlīnijas darbiniekiem (skolotājiem un pārējiem darbiniekiem), lai tiem būtu skaidrs, kādos apstākļos viņi saprātīgi drīkst pielietot spēku, lai savaldītu skolēnus, un kā šis spēks lietojams.

Saprātīga spēka pielietojuma formulējums

(Ziemeļrijas) Izglītības 1998. gada rīkojumā (4. panta 1. punkta II daļa) teikts: subsidētas skolas darbinieks attiecībā pret jebkuru skolēnu skolā var pielietot saprātīgu spēku, kas pamatots attiecīgajos apstākļos, lai nepieļautu skolēnam darīt (vai turpināt darīt) kādu no zemāk minētajām darbībām:

- veikt uzbrukumu;
- kādu savainot vai sabojāt kāda īpašumu (tostarp paša skolēna); vai

- iesaistīties pasākumos, kas traucē skolas vai jebkura skolēna kārtību vai disciplīnu neatkarīgi no tā, vai tas tiek veikts mācību laikā vai ārpus mācībām. Pamatojoties uz šiem tiesiskajiem aktiem, „saprātīga spēka pielietojuma” definīcija ir šāda:

minimāls spēks, kas nepieciešams, lai neļautu skolēnam fiziski ievainot sevi vai citus vai nopietni bojāt īpašumu, taču pielietots veidā, kas saglabā visu iesaistīto personu cieņu.

Mums jāizsver:

- plānota iejaukšanās, kurā darbinieks vajadzības gadījumā lieto iepriekš uz riska izvērtējuma balstītu un aprakstītu rīcību;
- ārkārtas un neplānota spēka pielietošana/iejaukšanās, kas notiek kā atbilde uz neparedzētiem notikumiem, piemēram, skolēnu kaušanos.

Praktiska rīcība

Profilaktiskās stratēģijas

Šajā skolā mēs aktīvi sekmējam pozitīvas uzvedības stratēģiju, tādējādi mazinot vajadzību lietot jebkāda veida fizisku spēku, izņemot ārkārtas situācijas.

Profilaktiskās stratēģijas nepiemērotas uzvedības gadījumā ir izklāstītas mūsu skolas uzvedības pamatnostādnes attiecībā uz konflikta/sakaušanās vai agresijas novēršanu.

Riska novērtējums

Riska novērtējums ir stratēģija incidenta nevajadzīga saasinājuma riska novēršanai. Tā ir normāla prakse gadījumā, ja zināms, ka skolēns vai neliela skolēnu grupa rada nekārtības vai uzvedas, traucējot citiem.

Lai darbinieki varētu plānot savu rīcību, riska novērtējums tiks ņemts vērā tikai attiecībā uz tiem skolēniem, kas rada riska situācijas.

Riska novērtējums tiks veikts no divām perspektīvām: a) vides riska novērtējums un b) personas riska novērtējums.

Rīcība un atbildība

Saprātīgu spēka pielietojumu/drošu rīcību drīkst izmantot jebkurš darbinieks, kuram ir direktora atļauja pilntiesīgai skolēnu kontrolei vai uzraudzībai, piemēram, skolotāji, skolotāju palīgi, audzinātāji.

Procedūras

Darbiniekam, iespējams, jāizvēlas – iejaukties, pielietojot saprātīgu spēku un pašam nonākot bīstamā situācijā, vai stāvēt malā un ļaut kolēģiem vai skolēniem sastapties ar iespējamām draudēm. Šāda lēmuma pieņemšanā vienmēr būs būtisks personiskais izvērtējums. Tomēr būtu pamatoti gaidīt no darbinieka riska uzņemšanos, ja vērojamas draudu pazīmes un pastāv iespēja, ka iejaukšanās būtu efektīva.

Tomēr darbinieki nedrīkst pakļaut sevi riskam tikai, lai aizstāvētu īpašumu.

Skolotājs vai cita(-s) pilnvarota(-s) persona(-s) drīkst pielietot saprātīgu spēku/drošu rīcību skolas telpās vai citur, piemēram, uzraugot skolēnus autobusa rindā, vai citā atļautā pasākumā ārpus skolas, piemēram, sporta sacensībās vai mācību ekskursijā. Saprātīga spēka pielietošana jāierobežo, izmantojot to tikai ārkārtas

situācijās kā vienīgo līdzekli, ja visas citas uzvedības kontroles iespējas jau izmēģinātas un, ja:

- rīcība ir nepieciešama paš aizsardzības nolūkā vai pastāv nenovēršams ievainojuma risks citam skolēnam vai personai;
- pieaug risks ievainot citus skolēnus vai personas vai būtisku sabojāt kāda īpašumu;
- skolēna uzvedības dēļ tiek nopietni traucēta kārtība vai disciplīna.

Saprātīga spēka pielietošanas veidi

Ja citas uzvedības kontroles darbības ir izrādījušās nesekmīgas, darbiniekam ir jābūt kāds uzticams skolēns pēc palīdzības un jāveic minimāla iejaukšanās atkarībā no skolēna vecuma, dzimuma, fiziskā spēka, auguma, veselības stāvokļa un jebkurām citām pazīmēm. Spēks jāpielieto tā, lai netiktu aizskarta nevienas iesaistītās personas cieņa. Vienmēr jāaglabā miers un jāizvērtē pieeja. Spēka pielietošana jāpiemēro konkrētajam skolēnam, rīcībai jābūt saskaņotai ar skolas apstiprinātajiem noteikumiem un vienmēr jāievēro šāda procedūra:

- aicināt skolēnu pārtraukt neatbilstošo uzvedību;
- lūgt skolēnu uzvesties piemēroti, skaidri norādot, kādu uzvedību no viņa gaida;
- brīdināt skolēnu, ka gadījumā, ja viņš turpinās neatbilstoši uzvesties, tiks pielietots fizisks spēks;
- iejaukties konfliktā pārdomātā veidā.

Ja skolotājs, skolotāja palīgs vai audzinātājs jūtas apdraudēts, viņam jāmeklē palīdzība pie tuvākā kolēģa.

Iespējamie saprātīga spēka pielietošanas veidi, ko izmanto skolā, būs atkarīgi no konkrētajiem apstākļiem un tie var būt šādi:

- skolēnu, kas kaujas vai gatavojas kauties, izšķiršana;
- skolēna ceļa aizšķērsošana;
- satveršana aiz jakas vai somas;
- atvilkšanas paņēmiens (piem., ja skolēns satvēris darbinieku);
- skolēna vadība aiz rokas;
- skolēna vešana prom, uzliekot rokas uz elkoņiem no aizmugures.

Veselība un drošība

Pielietojot saprātīgu spēku/fizisku iejaukšanos/savaldīšanu/drošu rīcību, vienmēr jāņem vērā skolēna veselība un drošība.

Fiziskai iejaukšanās jānotiek ar minimālu spēku, kas nepieciešams, lai atrisinātu situāciju un nomierinātu skolēnu.

Ierobežojumi attiecībā uz spēka pielietošanu

Likums stingri aizliedz pielietot spēku, lai veiktu miesas sodu. Spēka pielietošana, lai sodītu vai apzināti radītu sāpes, ievainojumu vai pazemojumu, ir pretrunā ar bērnu aizsardzības politiku. Darbinieks nekādā gadījumā nedrīkst radīt ievainojumus, piemēram:

- turot aiz kakla;
- satvert, apgrūtinot elpošanu;
- spert, ieplaukāt vai sist ar dūri vai kādu priekšmetu;
- saspiest locekļus locītavās;

- paklupināt;
- turēt vai raut aiz matiem;
- turēt skolēna seju, piespiestu zemei.

Darbiniekam jāizvairās pieskarties skolēnam vai turēt to veidā, kas uzskatāms par nepiedienīgu.

Reģistru saglabāšana

Visi gadījumi, kad pielietots saprātīgs spēks, jāreģistrē. Skola (direktors) glabā precīzu un papildinātu visu šādu gadījumu reģistru. Pēc jebkura šāda gadījuma iesaistītajam darbiniekam jāziņo par to direktoram vai skolas vadībai un jāiesniedz rakstisks notikuma izklāsts/ziņojums.

Valdes priekšsēdētājs un direktors katru gadu izskata konfliktu reģistra ierakstus. Konfliktu ieraksti tiek saglabāti līdz jaunieša divdesmit pirmajai dzimšanas dienai. Ja jauniešim, beidzot skolu, ir vairāk par 18 gadiem, ieraksti jāglabā 3 gadus pēc tam, kad viņš beidzis skolu. Jānodrošina jaunieša konfidencialitāte un jāievēro personas tiesības.

Iespējami ātri, vēlams tajā pašā dienā, jāieraksta arī paša skolēna viedoklis.

Sazināšanās ar vecākiem

Iespējami ātri jāsaazinās ar skolēna vecākiem/aprūpētājiem, paskaidrojot viņiem notikušo (ja vajadzīgs, ar tulka palīdzību). Arī tas jāpieraksta. Jebkura vecāku sūdzība jāizskata saskaņā ar skolas pamatnostādņem/procedūrām sūdzību gadījumos, kas izklāstītas turpmākajā tekstā.

Sūdzības

Ja skolā norisinājies konflikts, kurā skolotājs pielietojis saprātīgu spēku/savaldīšanu, jāievēro šādiem gadījumiem izstrādātās procedūras. Tās ietver skolēna vecāku/aizbildņu informēšanu, kā izklāstīts iepriekš.

Jebkuras turpmākas sūdzības tiek izskatītas saskaņā ar skolas pamatnostādņem/procedūru sūdzību izskatīšanai un atbilstīgi apkārtraktsam „Pastorālā padomdošana skolās – bērnu aizsardzība” (1999/10).

Darbinieki, kas pakļauti fiziskai vardarbībai vai uzbrukumam, saņems piemērotu atbalstu, veicot jebkuru nepieciešamo rīcību pret uzbrucēju.

Saprātīga spēka pielietošana jāizmanto vienīgi izņēmuma gadījumos vai ārkārtas apstākļos, kad skolēns šķietami zaudējis paškontroli un tā uzvedība rada draudus pašam vai citiem. Ja pastāv risks, ka darbinieku var ievainot vai, ka apdraudēta viņa dzīvība, viņam konfliktā nevajadzētu iejaukties bez citu palīdzības.